ЖАМОАТ ЖОЙЛАРИДА ШАХСИНИ ИДЕНТИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ ИМКОНИНИ БЕРМАЙДИГАН КЎРИНИШДА БЎЛИШ МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚБУЗАРЛИГИНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ

Ахмедова Сорахон Толипжановна
Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси профессори
https://doi.org/10.5281/zenodo.22654446

Аннотация: Мазкур мақолада жамоат жойларида шахсини идентификация қилиш имконини бермайдиган кўринишда бўлиш маъмурий ҳуқуқбузарлигининг тушунчаси, мазмун-моҳияти ҳамда уни квалификация қилишнинг ўзига хос жиҳатлари таҳлил қилинган. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига янги киритилган 184⁴-модданинг объектив ва субъектив белгилари, ҳуқуқбузарлик предмети ҳамда «жамоат жойи» тушунчасининг ҳуқуқий мезонлари очиб берилган. Шунингдек, қонунчиликда белгиланган жавобгарликни истисно этувчи ҳолатлар (тиббий кўрсатма, йўл ҳаракати хавфсизлиги, меҳнат фаолияти, спорт-маданий тадбирлар ва об-ҳаво шароитлари) атрофлича ўрганилиб, ички ишлар органлари ходимлари томонидан ушбу қилмишни тўғри квалификация қилиш ва ҳужжатлаштириш бўйича амалий тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: жамоат хавфсизлиги, жамоат тартиби, идентификация, жамоат жойи, маъмурий ҳуқуқбузарлик, квалификация, юзни тўсиш, истисно ҳолатлар, профилактика, далилларни ҳужжатлаштириш.

Особенности квалификации административного правонарушения, связанного с нахождением в общественных местах в виде, не позволяющем идентифицировать личность

Аннотация: В данной статье анализируются понятие, сущность и особенности квалификации административного правонарушения, выражающегося в нахождении в общественных местах в виде, не позволяющем идентифицировать личность. Рассматриваются объективные и субъективные признаки статьи 184⁴, внесенной в Кодекс Республики Узбекистан об административной ответственности, а также правовые критерии понятия «общественное место». Подробно изучены законодательно закрепленные обстоятельства, исключающие ответственность (медицинские

показания, безопасность дорожного движения, трудовая деятельность, спортивно-культурные мероприятия и погодные условия). Разработаны практические рекомендации для сотрудников органов внутренних дел по правильной квалификации и фиксации доказательств данного правонарушения.

Ключевые слова: общественная безопасность, общественный порядок, идентификация личности, общественное место, административное правонарушение, квалификация, сокрытие лица, исключающие обстоятельства, профилактика, документирование доказательств.

Specific aspects of qualifying the administrative offense of being present in public places in a manner preventing personal identification

Abstract: This article analyzes the concept, essence, and specific aspects of qualifying the administrative offense of being present in public places in a form that prevents personal identification. It examines the objective and subjective elements of the newly introduced Article 184⁴ of the Code of the Republic of Uzbekistan on Administrative Responsibility, alongside the legal criteria defining a "public place." Furthermore, statutory exemptions precluding administrative liability (medical indications, traffic safety, labor and professional duties, sports and cultural events, and weather conditions) are thoroughly explored. Practical recommendations are formulated for internal affairs officers to ensure the proper qualification, evidence gathering, and documentation of such offenses.

Keywords: public safety, public order, identification, public place, administrative offense, qualification, facial concealment, statutory exemptions, crime prevention, documentation of evidence.

Жамиятда жамоат тартибини сақлаш ва фуқаролар хавфсизлигини таъминлаш давлатнинг энг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Сўнгги йилларда мамлакатимизда жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликлар профилактикаси соҳасида рақамли технологиялар, хусусан, “Хавфсиз шаҳар” аппаратура-дастурий комплекслари ва юзни таниб олиш тизимлари кенг жорий этилмоқда. Ушбу тизимларнинг самарали ишлаши шахснинг юз тузилиши орқали уни идентификация қилишга асосланган. Бироқ, жамоат жойларида шахсни идентификация қилиш имконини бермайдиган даражада юзини тўсиб юриш ҳолатлари жамоат хавфсизлигини

таъминлашга, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш ва уларни тезкорлик билан фош этишга бевосита тўсқинлик қилади.

Шу муносабат билан, миллий қонунчилигимизда жамоат тартибини сақлаш кафолатларини янада мустаҳкамлаш мақсадида муҳим қадам ташланди. Хусусан, Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 31 октябрдаги ЎРҚ-874-сонли “Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига ва Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида”ги Қонуни қабул қилинди [1]. Мазкур қонун асосида Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси (кейинги ўринларда – МЖтК) янги 184^4-модда билан тўлдирилди [2]. Унга кўра, жамоат жойларида шахсини идентификация қилиш имконини бермайдиган кўринишда бўлганлик учун маъмурий жавобгарлик белгиланди.

Мазкур ҳуқуқбузарликни тўғри квалификация қилиш ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, хусусан, ички ишлар органлари ходимларидан алоҳида билим ва эътиборни талаб этади. Ҳуқуқбузарликнинг объекти сифатида жамоат тартиби ва жамоат хавфсизлиги, шунингдек, жамиятдаги ўрнатилган хулқ-атвор қоидалари майдонга чиқади.

Ҳуқуқбузарликни квалификация қилишда биринчи навбатда “жамоат жойи” тушунчасига аниқлик киритиш лозим. Жамоат жойлари деганда, аҳолининг дам олиши, бўш вақтини ўтказиши, турли хизматлардан фойдаланиши ёки ҳаракатланиши учун мўлжалланган, чекланмаган миқдордаги шахслар эркин кириши мумкин бўлган ҳудудлар (кўчалар, хиёбонлар, бозорлар, вокзаллар, аэропортлар, савдо мажмуалари, таълим ва тиббиёт муассасалари ва ҳ.к.) тушунилади [3].

Объектив томондан ушбу ҳуқуқбузарлик шахснинг жамоат жойида юзини қисман ёки тўлиқ тўсиб олган ҳолда, унинг кимлигини (шахсини) визуал ёки техник воситалар (видеокузатув камералари) ёрдамида аниқлаш имконини бермайдиган кўринишда бўлишида (ҳаракатда) ифодаланади. Бунда шахснинг юзи қандай ашё ёки кийим (ниқоб, махсус тўр, бош кийим ва ш.ў.) билан тўсилгани аҳамият касб этмайди, асосий мезон – шахсни таниб олиш, яъни идентификация қилишнинг имконсизлигидир. Қилмишнинг айнан жамоат жойида содир этилиши ҳуқуқбузарлик таркибининг мажбурий белгиси ҳисобланади. Агар шахс ўз уйида ёки бошқа ёпиқ, хусусий ҳудудда шундай кўринишда бўлса, маъмурий жавобгарлик келиб чиқмайди.

Маъмурий ҳуқуқбузарликни тўғри квалификация қилишда унинг субъектив томони ва субъектини аниқлаш муҳим аҳамият касб этади. Мазкур ҳуқуқбузарликнинг субъектив томони қасддан содир этилиши билан тавсифланади. Яъни, шахс жамоат жойида эканлигини, унинг юзи тўсилганлиги сабабли шахсини идентификация қилиш имкони йўқлигини англайди ва шу кўринишда бўлишни хоҳлайди ёки бунга онгли равишда йўл қўяди. Ҳуқуқбузарликнинг субъекти эса Ўзбекистон Республикаси МЖтКнинг 13-моддасига мувофиқ, маъмурий ҳуқуқбузарлик содир этилган пайтда ўн олти ёшга тўлган, ақли расо жисмоний шахслар ҳисобланади [4].

Қонунчилигимизда инсон ҳуқуқлари ва жамоат хавфсизлиги манфаатлари ўртасидаги оқилона мувозанатни сақлаш мақсадида МЖтКнинг 184^4-моддаси диспозициясида жавобгарликни истисно қилувчи бир қатор ҳолатлар қатъий белгилаб қўйилган [2]. Ушбу истисноларни тўғри талқин қилиш ички ишлар органлари ходимлари томонидан ҳуқуқни қўллаш амалиётида асоссиз жавобгарликка тортиш ҳолатларининг олдини олишга хизмат қилади. Қонунга кўра, қуйидаги ҳолатларда юзни тўсиб юриш маъмурий ҳуқуқбузарлик таркибини ташкил этмайди:

– *Тиббий кўрсатма асосида.* Юқумли касалликлар тарқалишининг олдини олиш (масалан, карантин чекловлари даврида ёки мавсумий вирусли касалликлар вақтида) мақсадида тиббий ниқоб тақиш, шунингдек, юз-жағ қисмидаги жароҳатлар ёки тери касалликлари сабабли шифокор тавсиясига кўра махсус боғламлар тақиб юриш ҳолатлари шулар жумласига киради.

– *Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш билан боғлиқ ҳолатлар.* Мотоцикл, мопед ёки скутер бошқараётган шахсларнинг махсус ҳимоя шлемларини (каскаларини) кийиб юриши йўл ҳаракати қоидалари талаби ҳисобланади ва бу ҳолат ҳуқуқбузарлик сифатида баҳоланмайди.

– *Меҳнат ва хизмат фаолияти билан боғлиқ ҳолатлар.* Баъзи касб эгалари ўз хизмат вазифаларини бажариш вақтида хавфсизлик техникаси талабларидан келиб чиқиб юзларини тўсишлари шарт (масалан, пайвандчиларнинг ҳимоя ниқоблари, ёнғин-қутқарув хизмати ходимларининг газ-тутун муҳитида ишлаш аппаратлари, махсус операцияларни бажарувчи ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар ходимларининг ниқоблари).

– *Спорт ва маданий тадбирлар вақтида.* Спорт мусобақаларида (қиличбозлик, автоспорт ва ҳ.к.) ёки театрлаштирилган томошалар, маданий-

кўнгилочар тадбирларда иштирокчиларнинг ниқоб тақиши ёки гримлардан фойдаланиши.

– *Об-ҳаво шароитлари.* Ноқулай иқлим шароитларида (кучли совуқ, аёз, қум бўронлари вақтида) фуқароларнинг соғлиғини ҳимоя қилиш мақсадида шарф ёки бошқа кийим кечаклар билан юзини ўраб олиши.

Ҳуқуқшунос олимларнинг таъкидлашича, ҳуқуқбузарликни квалификация қилишда объектив ҳақиқатни аниқлаш тамойилига қатъий амал қилиниши лозим [5]. Агар шахснинг жамоат жойида идентификация қилиш имконини бермайдиган кўринишда бўлиши юқорида санаб ўтилган сабаблардан бирига асосланган бўлса, унинг қилмишида маъмурий ҳуқуқбузарлик таркиби мавжуд эмас деб топилади ва маъмурий иш юритиш тугатилиши лозим.

Шуни алоҳида таъкидлаш керакки, ушбу қонун нормаси диний эътиқод эркинлигига қарши қаратилмаган. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ҳар кимнинг виждон эркинлигини кафолатлайди. Бироқ, жамият хавфсизлигини таъминлаш нуқтаи назаридан, диний либосларни кийганда ҳам шахснинг юзи очиқ, идентификация учун етарли даражада кўринарли бўлиши талаб этилади.

Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг 184^4-моддасини амалиётда қўллаш жараёнида ички ишлар органлари ходимларидан юксак касбий маҳорат, муомала маданияти ва қонун устуворлигини таъминлаш талаб этилади. Ҳуқуқбузарликни ҳужжатлаштириш ва квалификация қилишда қуйидаги амалий жиҳатларга алоҳида эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир:

Биринчидан, ички ишлар органи ходими жамоат жойида юзини тўсиб олган шахсни аниқлаганда, дастлаб унга ўзини таништириши, мурожаат қилиш сабабини қонун ҳужжатларига асосланган ҳолда тушунтириши лозим. Бунда фуқарога юзни тўсиб юриш жамоат хавфсизлиги ва идентификация тизимлари фаолиятига тўсқинлик қилиши тушунтирилиб, юзини очиш сўралади.

Иккинчидан, вазиятни тўлиқ ва холисона баҳолаш зарур. Ходим фуқародан нима сабабдан юзини тўсиб олганлигини аниқлаши, қонунчиликда белгиланган истисно ҳолатлари (тиббий кўрсатма, об-ҳаво шароити ва ҳ.к.) мавжуд ёки мавжуд эмаслигини текшириши шарт. Агар истисно ҳолатлари тасдиқланса, фуқарога нисбатан ҳеч қандай чора кўрилмайди.

Учинчидан, далилларни тўғри тўплаш ва ҳужжатлаштириш. Мазкур тоифадаги ҳуқуқбузарликларни расмийлаштиришда ходимнинг бодикамераси узлуксиз ишлаб туриши, ҳуқуқбузарлик содир этилган жой (айнан жамоат жойи эканлиги), вақт ва фуқаронинг ташқи кўриниши видеоёзувларда яққол акс этиши таъминланиши керак. Бу, ўз навбатида, кейинчалик суд процессида далилларнинг мақбул ва етарли деб топилишига хизмат қилади.

Тўртинчидан, профилактик ёндашув. Қонунчиликка киритилган мазкур янги норманинг асосий мақсади фуқароларни жазолаш эмас, балки жамоат хавфсизлигини таъминлашдир. Шу сабабли, аҳоли ўртасида кенг қамровли тушунтириш ва тарғибот ишларини олиб бориш, фуқароларнинг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш муҳим аҳамиятга эга.

Хулоса қилиб айтганда, жамоат жойларида шахсини идентификация қилиш имконини бермайдиган кўринишда бўлиш учун маъмурий жавобгарликнинг белгиланиши – замонавий таҳдидлар ва рақамли технологиялар ривожланган бугунги шароитда жамоат хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим ҳуқуқий механизмидир. Мазкур норманинг тўғри ва адолатли қўлланилиши бир томондан жиноятчиликка қарши курашиш ва ҳуқуқбузарликларни тезкор фош этиш имконини берса, иккинчи томондан фуқароларнинг тинч ва осойишта ҳаёт кечиришлари учун мустаҳкам кафолат бўлиб хизмат қилади.

REFERENCES:

1. Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексига ва Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига ўзгартириш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги 2023 йил 31 октябрдаги ЎРҚ-874-сон Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.11.2023 й., 03/23/874/0823-сон.
2. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси: 1994 йил 22 сентябрда қабул қилинган (2023 йил 31 октябрдаги қўшимчалар билан) // Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Ахборотномаси, 1995 й., 3-сонга илова. (Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, расмий манба: lex.uz).
3. Ўзбекистон Республикасининг «Жамоат хавфсизлигини таъминлашга доир қонун ҳужжатлари такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги 2021 йил 22 июлдаги ЎРҚ-702-сон

Қонуни // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 22.07.2021 й., 03/21/702/0698-сон.

4. Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига шарҳлар / Умумий таҳрир остида. – Тошкент: Адолат, 2018. – Б. 25-28.

5. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси (Янги таҳрир) // Ўзбекистон Республикаси қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон.